PRACTICI ŞI REPERE ADMINISTRATIVE ÎN BISERICA ORTODOXĂ DIN BUCOVINA (1774–1918)

IONEL-MUGUREL MARTINIUC

Verwaltungspraxis und -richtlinien innerhalb der Orthodoxen Kirche in der Bukowina (1774–1918)

(*Zusammenfassung*)[*]

Die Gründung der Pfarrkanzlei und des dazugehörenden Archivs waren die ersten Schritte zur Einführung einer neuer Pfarrverwaltung innerhalb des Bukowiner Bistums. Das Gebrauch der rumänischen Sprache war eine nötige Massnahme. Die Kirche ist mit der Evidenzhaltung der Bevölkerung verantwortlich. So entstehen die Evidenzregister, auch als Eintragebücher für Geburten, Trauungen, Tode usw. (rum. *mitrice*) bekannt. Eine umfassendere Form der Eintragebücher ist die Pfarrkonskription, worin verschiedene andere Daten eingetragen wurden, die die Arbeit des Bukowiner orthodoxen Priesters vereinfachen sollten. Die Bukowiner Orthodoxe Kirche ist diejenige, der die ersten Schritte zur Evidenzhaltung der Einwohner zu verdanken sind.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: Bukowina, Bischof, Priester, Pfarrei, Kanzlei, Archiv, Evidenzregister, Konskription.

[*] Traducere: Ştefăniţa-Mihaela Ungureanu.

Analele Bucovinei, **XXII**, *1* (44), p. 141–163, Bucureşti, 2015

BDD-A32844 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 06:18:26 UTC)

Organizarea administrativă a Ţinutului Bucovina[1] impunea de la sine şi

[1] Bucovina – episcopie ortodoxă română cu sediul la Cernăuţi. În anul 1775, partea de nord-vest a Moldovei (denumită ulterior Bucovina), care corespundea cu teritoriul Episcopiei de Rădăuţi, a fost anexată la Imperiul Habsburgic. Această anexare a avut urmări şi pentru viaţa bisericească. În anul 1781–1782, sediul Episcopiei a fost mutat de la Rădăuţi la Cernăuţi, unde îşi avea sediul şi guvernatorul Bucovinei. În perioada 1783–1786, Episcopia românească a Bucovinei – cum se va numi de acum înainte – a fost subordonată, sub raport dogmatic şi administrativ, Mitropoliei ortodoxe de la Carloviţ (Karlowitz), fiind întrerupte toate raporturile de până atunci cu Mitropolia Moldovei (de care asculta canonic, până la intrarea trupelor imperiale în nordul Moldovei, în anul 1774). Numărul mănăstirilor a fost redus la patru: Putna, Sucevița, Dragomirna şi „Sfântul Ioan cel Nou" din Suceava. De fapt, au fost trei: Putna, Sucevița şi Dragomirna, cu filia sau atinenţa „Sfântul Ioan cel Nou" din Suceava, avându-se în vedere că moaştele şi actele erau în Polonia. Celelalte mănăstiri şi schituri au fost desfiinţate, bisericile lor transformate în biserici parohiale. În opinia noastră, această idee este falsă; schiturile, care au fost închise primele, dispuneau de o avere infimă, iar vieţuitorii au fost alungaţi din acestea. Unele dintre mănăstiri au fost transformate în: depozit de armament – Biserica Mănăstirii Solca; închisoare – Paraclisul „Sfântul Gheorghe" al Mănăstirii „Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel" din Solca; în beciurile, stăreţia, arhondaricul şi trapeza mănăstirii s-a adus fabrica de bere – vezi arhiva Mitropoliei Bucovinei. Este adevărat că unele biserici, aflate în incinta câtorva mănăstiri, au devenit biserici parohiale, dar marea lor majoritate a fost trecută în proprietatea Fondului Bisericesc, fiind închise. Averile mănăstirilor şi ale Episcopiei vor constitui aşa-numitul „Fond religionar" (Fondul religionar gr. or. din Bucovina), administrat de către stat, din care se susţineau bisericile, şcolile şi clerul. În opinia noastră, această idee este falsă. Conform decretelor imperiale, Fondul Bisericesc a luat fiinţă ca o fundaţie imperială, care avea ca patron pe împărat în primă instanţă, iar preşedinte al Consiliului de Administraţie era episcopul Bucovinei. Aceasta era destinată pentru întreţinerea clerului, bisericilor şi a învăţământului din Bucovina. Eparhia a fost cârmuită de următorii ierarhi: Dositei Herescu (1750–1789), sub care s-au petrecut aceste schimbări; sârbul Daniil Vlahovici (1789–1822), care se pare că era vlah din Banat; Isaia Baloşescul (1823–1834) şi Eugenie Hacman (1835–1873). Datorită stăruinţelor celui din urmă pe lângă autorităţile din Viena, în ianuarie 1873, Episcopia a fost ridicată la rangul de Mitropolie, cu două eparhii sufragane, dar în Dalmaţia, la Zarra şi Cattaro; titularii acesteia vor deveni „mitropoliţi ai Bucovinei şi Dalmaţiei". De fapt, toţi mitropoliţii au fost arhimandriţi consistoriali şi vicari generali episcopeşti şi nu ierarhii din Zarra sau Cattaro. Noua Mitropolie a fost cârmuită de Teofil Bendela (1874–1875), Teoctist Blajevici (1877–1879), Silvestru Morariu-Andrievici (1880–1895) – un apreciat autor de manuale şi alte lucrări cu profil teologic, care a înfiinţat revista „Candela" (1882) şi a pus bazele unei tipografii. În timpul acestuia, s-a terminat noua reşedinţă mitropolitană (astăzi, sediul Universităţii ucrainene din Cernăuţi). Au urmat Arcadie Ciupercovici (1896–1902) şi Vladimir Repta (1902–1924), fost profesor de teologie. Toţi mitropoliţii au fost baroni, purtând apelativul „de" înaintea numelui de familie. În anul 1875 s-a înfiinţat o Facultate de Teologie în cadrul noii Universităţi austriece din Cernăuţi, la care au activat câţiva profesori de prestigiu, precum fraţii Eusebiu şi Constantin Popovici, Vasile Mitrofanovici, Alexie Comoroşan, Teodor Tarnavschi, Emilian Voiutschi. De fapt, în cadrul Universităţii Francisco-Iosefine, Institutul Teologic, înfiinţat în anul 1826, a fost transformat în Facultate de Teologie. La Universitate au fost înfiinţate şi Facultatea de Drept şi cea de Filosofie. La începutul secolului al XX-lea, au fost numiţi noi profesori la Facultatea de Teologie: Ştefan Saghin, Vasile Găină, Vasile Tarnavschi, Vasile Gheorghiu, Valerian Şesan. În noiembrie 1918 s-a hotărât unirea Bucovinei cu România, iar Vladimir Repta a devenit membru al Sfântului Sinod din Bucureşti. În faza „românească" a istoriei Mitropoliei, aceasta a avut ca eparhii sufragane pe cea de la Hotin (Bălţi), creată în 1923, iar mai târziu (1937), pe cea din Maramureş (Sighet). Ca mitropoliţi, au păstorit acum: Nectarie Cotlarciuc (1924–1935), fost profesor la Facultatea de Teologie, apoi episcop la Ismail; Visarion Puiu (1935–1940), fost episcop la Bălţi; Tit Simedrea (1941–1945), fost episcop la Bălţi; arhiereul Emilian Antal, ca locţiitor de arhiepiscop, cu sediul la

BDD-A32844 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 06:18:26 UTC)

organizarea Bisericii Ortodoxe de aici potrivit principiilor iozefiniste, aplicate întregului imperiu, în care toţi locuitorii de pe cuprinsul acestuia, în frunte cu împăratul, erau fideli funcţionari ai statului. Ca urmare a acestui deziderat, trebuia ca şi preoţii ortodocşi bucovineni să facă parte integrantă din acest uriaş aparat administrativ, care avea menirea să contribuie la susţinerea statului.

Pentru a putea fi coordonată activitatea locuitorilor acestui ţinut, în care majoritatea erau creştini ortodocşi, se impunea adoptarea, în cadrul legislaţiei bisericeşti, a unor normative juridice care să facă posibilă o colaborare armonioasă cu autorităţile imperiale. În acest sens, s-a pus un accent deosebit pe implementarea legislaţiei administrative imperiale în cadrul eparhiei bucovinene. Pentru început, Episcopia de Rădăuţi a fost reorganizată. Mănăstirile, schiturile şi sihăstriile care erau subordonate canonic Mitropoliei Moldovei au fost trecute în ascultarea episcopului de Rădăuţi. Sediul episcopiei a fost mutat, la 12 decembrie 1781, în oraşul Cernăuţi, devenind Episcopia Bucovinei. Aceasta a fost împărţită în şase decanate sau protopresviteriate şi două vicariate. Protopresviteriatele erau următoarele: Cernăuţi, Ceremuş, Nistru, Berhomete, Vicov şi Suceava, iar vicariatele: Câmpulung Moldovenesc şi Câmpulung Rusesc. Primele măsuri s-au îndreptat spre organizarea enoriilor sau a parohiilor. În cadrul organizării acestora, se impunea luarea unor măsuri cu caracter practic, care vizau o serie întreagă de obligaţii. Apariţia cancelariei parohiale este una dintre primele măsuri reorganizatorice adoptate, atât în ceea ce priveşte clădirea, cât şi din punct de vedere administrativ. În cadrul cancelariei se constituie arhiva parohiei, care avea un rol important în desfăşurarea activităţii administrative. Tot în cadrul cancelariei apar actele mitricale, destinate evidenţei populaţiei.

Cancelaria parohială

Odată cu introducerea administraţiei parohiale în cadrul enoriilor Bucovinei, potrivit normelor impuse de către noua stăpânire, s-a făcut simţită nevoia înfiinţării cancelariei parohiale. Această cerinţă apare de la sine, în scopul asigurării unei mai bune organizări a activităţii administrative ce se impunea ca, după modelul imperial, să se desfăşoare într-o locaţie adecvată. De aceea, pentru a se asigura punerea în practică a acestei cerinţe, parohul sau expozitul parohial aveau datoria să amenajeze cancelaria. De la bun început au apărut piedici care au îngreunat aplicarea acestei cerinţe. Lipsa spaţiului necesar a fost prima piedică apărută în calea acestei necesităţi. Cheltuielile necesare organizării unui asemenea spaţiu au fost aprobate prin Ordinul ministerial nr. 4 060, din 29 aprilie 1861, când s-a decis ca preoţii parohi să beneficieze de o sumă de bani, ce s-a găsit de cuviinţă că ar

Suceava (1945–1948). După 1944–1945, la Cernăuţi funcţionează o episcopie, dar sub jurisdicţia Patriarhiei Moscovei. Cf. *Enciclopedia ortodoxiei româneşti*, Tipărită din iniţiativa şi cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, 2010, p. 108.

BDD-A32844 © 2015 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 06:18:26 UTC)

acoperi cerinţele minime pentru a se amenaja o cancelarie oficială. În scurt timp, acest ordin a fost anulat, iar ajutorul material dedicat înzestrării cancelariei a fost suprimat. Totuşi, în unele parohii, preoţii şi-au amenajat astfel de spaţii din fonduri proprii. Demersurile au fost reluate mai târziu, când susţinerea cu bani a fost reintrodusă prin Ordinul Guvernului Ţării nr. 26 992, din 25 decembrie 1898[2]. Prin intermediul acestui act normativ, se stabilea cheltuirea sumei de 30 de coroane, valută austriacă, necesare pentru amenajarea unei cancelarii parohiale la fiecare din enoriile eparhiei Bucovinei. Pentru prima dată, se specifică clar suma care să acopere lucrările necesare amenajării cancelariei parohiale, sumă pe care fiecare enorie o primea de la casa Fondului Bisericesc. În această iniţiativă a Curţii de la Viena a fost implicat guvernatorul Bucovinei şi Consistoriul Arhiepiscopesc, cel din urmă fiind interesat de punerea în practică a acestui ordin. Unde exista deja cancelaria, aceasta a fost modernizată, conform noilor cerinţe administrative. Dar această cancelarie, în anotimpul rece, trebuia încălzită. Pentru încălzirea ei, până în anul 1870, fiecare enorie bucovineană primea, din pădurile Fondului Bisericesc, 70 de care de lemne căzute; în unele cazuri, au fost şi 78 de care[3]. Această cantitate de lemne era scoasă din pădure de către credincioşii enoriei. Era unul dintre vechile drepturi, care au fost păstrate, o vreme, în eparhia Bucovinei. Anterior anului 1880, acest „privilegiu" a fost modificat. Fiecare parohie primea şase stânjeni pătraţi sau 48 de metri steri de lemn de foc (sau 14 stânjeni austrieci)[4]. Contravaloarea masei lemnoase îi era reţinută preotului paroh din suma pe care o primea din partea Fondului Bisericesc, ca drepturi salariale sau congruă (venitul minim pe care trebuie să-l aibă orice slujbaş al bisericii). Acelaşi paroh avea datoria să plătească din banii personali tăierea şi scoaterea lemnului din pădure. Măsura abuzivă luată de către administraţia Fondului Bisericesc a fost îndelung contestată de către clericii ortodocşi[5]. Au încercat, de fiecare dată când se discuta despre salarizarea preoţilor, să înlăture această măsură, pe care şi-au însuşit-o şi autorităţile imperiale.

Odată cu trecerea timpului, camera în care era cancelaria parohiei a devenit normă obligatorie, care trebuia să fie adoptată în fiecare enorie. Fiecare paroh a fost nevoit să rezerve una dintre camerele casei parohiale, căreia să-i dea destinaţia de cancelarie oficială. În această cameră era primit protopresviterul ţinutului, cu ocazia reviziei canonice anuale, sau orice delegaţie oficială bisericească sau de stat. Mai mult de atât, Mitropolitul Vladimir de Repta (1902–1926)[6], împreună cu Consistoriul Arhiepiscopesc al Bucovinei, preciza, în anul 1909, următoarele:

[2] *Circularul consistorial nr. 6 020, din 15/28 decembrie 1898*, în „Foaia ordinăciunilor", Cernăuţi, nr. 20, 19/31 decembrie 1898, p. 138–139.

[3] Arhiva Parohiei Bilca, *Condica cronicală a parohiei ortodoxe-române din Bilca*, fila 21.

[4] *Ibidem*, fila 21.

[5] Dimitrie Dan, *Proiect privitor la salarizarea preoţilor din Bucovina*, în „Candela", Cernăuţi, anul XXIII, nr. 2, 1904, p. 133.

[6] Dumitru Valenciuc, *Ierarhii Bucovinei*, Suceava, Grupul editorial „Muşatinii – Bucovina Viitoare", 2001, p. 68–70; Constantin Ungureanu, *Bucovina în perioada stăpânirii austriece, 1774–1918. Aspecte etnodemografice şi confesionale*, [Chişinău], Editura Civitas, 2003, p. 184.

BDD-A32844 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 06:18:26 UTC)

„Orice lucrări oficiale ale comisarilor preoţeşti în afaceri administrative sau disciplinare au să se facă în princip în cancelaria parohială”[7].

Parohiile au fost mandatate să ţină evidenţa populaţiei şi, ca urmare a acestui fapt, aveau obligaţia să elibereze certificate oficiale. Preoţii ortodocşi au primit însărcinarea să elibereze şi „testimonii”[8], acte care trebuiau scrise obligatoriu, conform dispoziţiilor imperiale, pe „hârtie de ştempel”[9]. Episcopul Daniil Vlahovici (1789–1822)[10] şi Consistoriul s-au conformat acestei cerinţe administrative şi, la rândul lor, au făcut cunoscut aceasta tuturor enoriilor prin intermediul Ordinului nr. 1 015, din 18 decembrie 1802[11]. În cuprinsul acestuia, se specifica clar faptul că „de la 1 ghenarie calendar nou anului viitori – 1803 – precum în toate ţările împărăteşti, aşa şi întru această ţărişoară a Bucovinei iaste să să ţie hârtie de ştempel”. Doar simpla menţiune în ceea ce priveşte folosirea, în corespondenţa oficială, a acestui model de hârtie nu este edificatoare. Pe parcursul folosirii hârtiei de ştempel, sunt observate multe scăpări, care trebuiau să fie corectate. Episcopul Daniil Vlahovici şi arhimandritul Isaia Baloşescu, ca reprezentanţi ai Consistoriului, trimit Ordinul circular nr. 447, din 15 iunie 1805[12], care încearcă corectarea tuturor discrepanţelor care au apărut. Astfel, se precizează că plângerile şi cererile către Consistoriu trebuie să fie făcute pe hârtie de ştempel în valoare de 6 creiţari, valută austriacă. Pentru a fi trimis răspunsul către cel care a făcut cererea sau plângerea, era obligatoriu să se ataşeze o coală albă de ştempel în valoarea amintită anterior. În cazul în care, la cererea sau plângerea făcută, se impune trimiterea spre aprobare a răspunsului la autorităţile galiţiene, să fie adăugată încă o coală de ştempel, dar în valoare de 15 creiţari. Pentru primirea unui decret de numire într-una din enoriile eparhiei, acel preot are datoria de a aduce sau de a trimite coală de ştempel în valoare de 30 de creiţari. Atunci când este cazul, să se facă un raport de schimbare de parohie sau de primire a unei recompense, fiind

---

[7] *Circularul consistorial nr. 2603, din 18 aprilie/1 mai 1909*, în „Foaia ordinăciunilor”, nr. 6, 30 mai/12 iunie 1909, p. 41.

[8] Testimoniu, testimonii (înv.) – mărturie, dovadă; act, document doveditor, certificat, adeverinţă. Cf. Ion Coteanu, Luiza Seche, Mircea Seche, *Dicţionarul explicativ al limbii române* (în continuare se va cita DEX), Ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1998, p. 1089.

[9] Hârtie de ştempel – hârtie de calitate superioară, care are timbrul sec, folosită în Bucovina, în perioada stăpânirii austriece, la redactarea actelor oficiale.

[10] Dumitru Valenciuc, *op. cit.*, p. 48; Constantin Ungureanu, *op. cit.*, p. 178; Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I *(1774–1862)*, *De la administraţia militară la autonomia provincială*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1993, p. 172; Ion I. Nistor, *Istoria bisericii din Bucovina şi a rostului ei naţional în viaţa românilor* (în continuare se va cita Ion Nistor, *Istoria bisericii din Bucovina*), Rădăuţi, Editura Septentrion, 2003, p. 1–7; Constantin C. Cojocaru, *Daniil Vlahovici – episcop al Bucovinei* (II), în „Analele Bucovinei”, [Rădăuţi–Bucureşti], anul VII, nr. 2, 2000, p. 421; Eusebiu Popovici, *Istoria bisericească universală şi statistica bisericească*, cartea a doua, vol. IV, Bucureşti, Editura „Tipografia Cărţilor Bisericeşti”, 1928, p. 499.

[11] Serviciul Judeţean Suceava al Arhivelor Naţionale (în continuare se va cita S.J.S.A.N.), Fond *Parohii*, Dosar 1, *Arbore*, fila 33, *Ordinul circular nr. 1 015, din 18 decembrie 1802.*

[12] *Ibidem*, fila 61–62v, *Ordinul circular nr. 447, din 15 iunie 1805.*

BDD-A32844 © 2015 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 06:18:26 UTC)

necesară trimiterea unor acte către guvernul galiţian, preotul în cauză are datoria de a aduce nouă coli de ştempel, în valoare de 15 creiţari fiecare. La momentul în care face o adresă către protopopiat, coala de ştempel trebuie să fie de 15 creiţari, iar pentru a trimite cererea de instalare în enorie, coala de ştempel trebuie să fie în valoare de şase creiţari. De aceeaşi valoare trebuia să fie coala şi pentru o înştiinţare către administraţia Fondului Bisericesc. În cazul în care un preot este propus pentru a fi numit în fruntea unuia dintre cele două vicariate existente în eparhie, atunci cel în cauză trebuia să aducă o coală de ştempel în valoare de 15 creiţari, care era necesară pentru decretul de numire, dar şi două coli în valoare de şase creiţari, una pentru a fi folosită la redactarea propunerii, iar cea de a doua pentru redactarea binecuvântării arhiereşti. Aceste normative trebuiau puse în practică în toate parohiile pentru a se putea redacta orice fel de act oficial, fie pentru interesele parohiei, fie ale preotului sau ale vreunui creştin din parohie, Biserica Ortodoxă fiind parte componentă a sistemului administrativ bucovinean.

Activitatea administrativă a cancelariei parohiale este supusă verificării preotului protopresviter al ţinutului din care făcea parte enoria, iar norma a fost stabilită în *Planul de regularizare bisericească în Bucovina*, din 1786[13]. Acesta prevedea, la paragraful 101, următoarele: „Prototopopii sunt încă obligaţi să inspecteze [...] dacă continuarea registrelor dispuse ale bisericii şi a agendelor se realizează corect [...]”. Ca urmare a verificărilor efectuate de către protopresviteri, s-au constatat mai multe nereguli în ceea ce priveşte ţinerea cancelariei parohiale şi, mai ales, în ceea ce priveşte folosirea colilor cu timbru sec sau imprimat. Pentru a uniformiza folosirea hârtiei de ştempel, episcopul Eugenie Hacman[14], împreună cu Consistoriul, prin intermediul Ordinului circular nr. 15, din 25 ianuarie/6 februarie 1842, reaminteşte tuturor slujitorilor bisericeşti necesitatea respectării normelor în vederea întocmirii unui act oficial din partea cancelariei parohiale. El specifică clar: „[...] toate parochiaturile şi diregătoriile duhovniceşti să scrie raporturile, cererile şi jalbele lor pe partea cea dreaptă a îndoiturei, ba cererile şi jalbele lor, care să ating de folosul lor pe cuviincioasele ştempluri, [...]”. Se obţine prin intermediul acestui ordin o uniformizare pe întreaga eparhie în ceea ce priveşte modul de întocmire a actelor oficiale pe un anumit tip de hârtie, folosită şi de către administraţia laică.

Arhiva parohială

[13] *Ordonanţa pentru regularizarea bisericii şi învăţământului public religios din Bucovina, Viena, 29 Aprilie 1786*, în vol. Myron M. Calinescu, *Normalien der Bucoviner gr.or. Diöcese von 1777–1886*, Band I (în continuare se va cita Myron M. Calinescu, I), Czernowitz, Erzbischöfliche Buchdruckerei, 1887, p. 88–90.

[14] Dumitru Valenciuc, *op. cit.*, p. 51–52; Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 370; Constantin Ungureanu, *op. cit.*, p. 179; Eusebiu Popovici, *op. cit.*, p. 499.

BDD-A32844 © 2015 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 06:18:26 UTC)

Arhiva parohială este un segment important al cancelariei parohiale ortodoxe din Bucovina. Ţinerea acesteia revine parohului sau expozitului parohial, în calitatea lor de administratori ai enoriei. Acest lucru l-a specificat episcopul Dosoftei Herescul (1750–1789)[15] în actul intitulat *Instrucţie*[16], unde arată obligaţiile pe care şi le-a asumat Biserica Ortodoxă din ţinut. Verificarea şi coordonarea ţinerii arhivei parohiale revine protopresviterilor de ţinut. Aceştia aveau datoria ca să facă în fiecare an câte două „vizitaţii canonice”[17].

Episcopul Dosoftei Herescul, împreună cu membrii Consistoriului episcopesc, hotărăsc ca la finalizarea fiecărei verificări să fie înaintat memoriul şi procesul-verbal făcut cu această ocazie. În cuprinsul procesului verbal, un loc aparte era acordat actelor administrative pe care le deţinea respectiva parohie, iar administratorul, preotul paroh, avea obligaţia să le completeze la zi, potrivit poruncilor primite. Ca de obicei, deficienţele constatate în cadrul acestor verificări au evidenţiat o serie întreagă de intervenţii din partea succesorului episcopului Herescul. Conformându-se deja unui precedent creat, episcopul Daniil Vlahovici, împreună cu membrii Consistoriului, se văd nevoiţi să intervină la 8 aprilie 1791, amintind protopopilor de ţinut ca fiecare să reia verificările în enoriile din subordine, îndrumându-i pe preoţi, acolo unde au găsit deficienţe în ţinerea şi păstrarea înscrisurilor oficiale şi a celor parohiale. Mai mult decât atât, ierarhul specifică: „Drept aceasta, acum cu tărie iarăşi poruncim cucerniciei tale ca să mergi însuţi din sat în sat şi după învăţătura ce-au luoat de la proto-diaconul nostru în trecutele zile şi precum au văzut că au urmat cuvioşia sa cu îndreptare mitricilor la câteva sate, aşa să faci şi cucernicia ta [...]”[18]. Deficienţele constate de către protopresviterii decanatelor sunt menţionate în procesele de revizie canonică, care erau trimise Consistoriului eparhial. Aici acestea sunt centralizate, pe probleme, iar apoi sunt elaborate mai multe măsuri pentru a fi corectate deficienţele.

Urmaşul în scaunul eparhial al Bucovinei, Episcopul Isaia Baloşescul (1823–1834)[19], împreună cu Consistoriul, remit către toate enoriile din eparhie Ordinul circular nr. 2 262, din 30 august 1830[20], în care se aduce la cunoştinţa tuturor enoriilor Decretul gubernial nr. 18 514, din 20 aprilie 1830, precum şi nota

---

[15] Dumitru Valenciuc, *op. cit*., p. 44–47; Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 160; Constantin Ungureanu, *op. cit.*, p. 49–50; Mihai-Ştefan Ceauşu, *Bucovina habsburgică. De la anexare la Congresul de la Viena. Iosefinism şi postiosefiniem (1774–1815)*, Iaşi, Fundaţia Academică „A. D. Xenopol”, 1998, p. 66; Eusebiu Popovici, *op. cit.*, p. 499.

[16] S.J.S.A.N., Fond *Parohii*, Dosar 1, *Putna*, fila 4v–5.

[17] *Ibidem*, fila 5v–6.

[18] *Ibidem*, fila 86v–87, *Dispoziţie consistorială din 8 aprilie 1791.*

[19] Dumitru Valenciuc, *op. cit*., p. 49–50; Mihai-Ştefan Ceauşu, *op. cit.*, p. 180; Constantin Ungureanu, *op. cit.*, p. 178; Constantin C. Cojocaru, *Isaia Baloşescu, episcopul Bucovinei (17 iulie 1823 – 14 septembrie 1834),* în „Analele Bucovinei”, anul VII, nr. 2, 2000, p. 357; Eusebiu Popovici*, op. cit.*, p. 499.

[20] *Ordinul circular consistorial nr. 2 262, din 30 august 1830*, în vol. Myron M. Calinescu, *Normalien der Bucoviner gr.or. Diöcese von 1777–1886*, Band II (în continuare se va cita Myron M. Calinescu, II), Czernowitz, Erzbischöfliche Buchdruckerei, 1889, p. 1187–1188.

BDD-A32844 © 2015 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 06:18:26 UTC)

Kreisamt-ului [Biroul cercual] nr. 9 033, din 24 iulie 1830, care fac referire clară asupra îndatoririi protopresviterilor în legătură cu verificarea actelor obligatorii care trebuie să se regăsească în arhiva fiecărei parohii bucovinene. Astfel, pe lângă îndatoririle obişnuite, protopresviterii decanatelor sunt împuterniciţi să verifice şi locul unde erau ţinute actele parohiale, iar mai apoi aveau datoria să-l consemneze, în scris, în procesul-verbal. Pentru a ţine o evidenţă clară asupra vizitaţiilor canonice făcute de fiecare protopop în decanatul său, epicopul Daniil Vlahovici, susţinut în demersul său şi de către Consistoriu, hotărăşte ca în fiecare enorie să existe un „protocol" special pentru consemnarea celui care a efectuat verificarea. De asemenea, la 10/21 iunie 1794, aminteşte obligaţiile protopresviterilor: „După planul clirosului, este datoria protopopilor să facă de patru ori în fieştecare an reviziea pentru protopopiatul său şi să cerceteză după poruncele carele are în mănă [...]"[21].

Pentru o mai bună organizare a arhivei se introduc în ţinerea actelor parohiale colile tipărite, care erau apoi legate într-un registru sau într-un tom, termenul cel mai des folosit în eparhia Bucovinei. Consistoriul şi episcopul Daniil Vlahovici trimit către enorii Ordinul circular nr. 141, din 15 mai 1808[22]. Potrivit acestuia, se face cunoscută dispoziţia gubernială pentru a se ţine evidenţele de stare civilă pe foi tipărite. Aceste tomuri erau în număr de trei pentru fiecare enorie, unul rămânea la arhiva parohiei, unul la Kreisamt şi unul la Comandamentul militar. Cele două tomuri care trebuiau trimise la administraţia ţinutului şi la comandamentul militar erau remise după terminarea anului calendaristic. Pentru o mai bună păstrare a actelor parohiale şi implicit a arhivei, episcopul Daniil Vlahovici, arhimandritul consistorial Isaia Baloşescul, împreună cu membrii Consistoriului, în urma cercetării proceselor de revizie canonică înaintate de către protopresviterii decanatelor, constată deficienţe majore în păstrarea arhivei parohiale. În unele cazuri acestea au fost distruse, ca urmare a păstrării improprii. Împreună trimit către toate enoriile Ordinul circular nr. 26, din 17 decembrie 1808, prin intermediul căruia le dau sfaturi tuturor slujitorilor bisericeşti: „Măcar că bună orânduială, care este suflet la toate bunătăţile, şi după care protopopiaturile şi parohiile s-ar cuveni să aibă ca o arhivă, sau cel mai puţin o ladă proastă de acturile cele din slujbă, din feliuri de î[m]piedecări încă n-au ajuns la aşa stare, totuşi nu putem trece cu vedere datoriea aceea, care trebuie să vie la î[m]plinire, după care datorie prin aceasta poruncim precucerniciilor voastre ca nu numai să înştiinţaţi, ci şi privighere să aveţi, şi cercetare la toate reviziile să întrebuinţaţi [...] în biserică să să ţie şi să să păzească, aşa ca în toată vremea viitoare la întâmplări de trebuinţă să să poată da răspuns dintr-însele pentru fiinţa,

[21] S.J.S.A.N., Fond *Parohii*, Dosar 1, *Putna*, fila 132v–133, *Dispoziţia consistorială din 10/21 iunie 1794.*

[22] *Ibidem*, Dosar 2, *Putna*, fila 44, *Circularul consistorial nr. 141, din 15 mai 1808.*

BDD-A32844 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 06:18:26 UTC)

starea şi petrecere lăcuitorilor după creştinătate” [23]. Astfel se stabileşte ca actele parohiale să fie ţinute într-o ladă, care la rândul ei să fie aşezată în biserică, pentru a fi păstrată.

Rolul pe care îl avea păstrarea acestor înscrisuri este foarte bine prezentat în actul primit de către întreaga eparhie. Importanţa arhivei este reamintită mai târziu şi în Circularul nr. 3 147, din 8/20 decemvre 1850[24], când sunt eliminate mai multe nereguli. Acestea au fost constatate, de obicei, în momentul în care s-a făcut predarea-primirea actelor parohiale dintre vechiul paroh şi cel nou, în cadrul parohiei. Din acest moment, la o asemenea transmitere este prezent şi reprezentantul ierarhului, adică protopresviterul decanatului, un reprezentant al autorităţii statului şi epitropii bisericeşti. Desfăşurarea evenimentului se trece într-un „protocol”, adică un proces-verbal semnat de toate părţile aflate de faţă. De asemenea, se ataşează următoarele acte: „a) O copie despre *Inventarium asupra încredinţatelor lucruri besericesci*; b) Unu *Isvodu asupra datelor în samă parochialnicescilor acturi* [...]”. Prin acest ordin circular se impune ca fiecare arhivă parohială să deţină un inventar asupra bunurilor bisericeşti, dar şi un inventar în care să fie menţionat conţinutul fiecărui dosar, tom sau registru, anul sau anii de care se ocupă, numărul de ordine şi numărul de file cuprinse în interiorul său. Potrivit legislaţiei austriece, pe foile din dosarele arhivate se nota numărul filei şi numărul dosarului, iar dosarele de arhivă conţineau acte care se refereau la o anumită problemă sau categorie de lucruri, fiind grupate în secţii. Cu trecerea timpului, apare o problemă mare, lipsa spaţiului sau imposibilitatea depozitării unui număr mare de pachete, care conţineau dosare pe perioade de timp îndelungate.

După intrarea trupelor imperiale în Moldova, la 31 august 1774[25], autorităţile militare s-au văzut nevoite să se folosească de traducători, cunoscători ai limbii române, în special români transilvăneni, care o bună perioadă de timp au fost angajaţi ca translatori. Noii stăpâni au încercat impunerea folosirii în corespondenţa oficială a limbii germane, fapt ce a întâmpinat de la bun început o rezistenţă din partea monahilor şi a clericilor bucovineni. După numirea episcopului Daniil Vlahovici, se reia problema limbii folosite în cadrul corespondenţei oficiale care se purta în interiorul administraţiei eparhiale. Cedând presiunilor exercitate de către autorităţile de stat, acesta cere protopresviterilor

[23] *Ibidem*, Dosar 1, *Putna*, fila 51v–52v, *Circularul consistorial nr. 26, din 17 decembrie 1808.*

[24] *Ordinul circular consistorial nr. 3 147, din 8/20 decembrie 1850*, în vol. Myron M. Calinescu, II, p. 1154–1155.

[25] Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 66; Constantin Ungureanu, *op. cit.*, p. 12; Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1991, p. 10; Erich Zöllner, *Istoria Austriei. De la începuturi până în prezent*, Ediţia a VIII-a, vol. I, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1997, p. 390.

BDD-A32844 © 2015 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 06:18:26 UTC)

decanali ca, începând cu luna octombrie a anului 1813[26], rapoartele de revizie canonică efectuate la enoriile din subordine să fie remise către Consistoriul episcopesc în limba germană şi nu în limba română, cum se obişnuia până atunci. Această cerinţă este una solicitată de către administraţia galiţiană. Prin aceasta se urmărea ca să lărgească în cadrul administraţiei bisericeşti folosirea unui număr mai mare de limbi, eliminând limba română. Pentru aceasta au solicitat ca toată corespondenţa să se facă în limba germană, pentru ca, mai apoi, după cum s-a şi făcut acest lucru, să se introducă şi limba polonă şi cea ruteană în cadrul corespondenţei oficiale. Aceasta s-a răsfrânt pe viitor şi asupra corespondenţei din cadrul actelor bisericeşti, acestea fiind dublate şi în ucraineană sau ruteană, după cum a fost cazul.

Acesta a fost pasul făcut înapoi în faţa insistenţelor de a impune limba germană în administraţia eclesială ortodoxă, care până atunci a rezistat, dar în cele din urmă a fost nevoită să accepte acest compromis. Pasul odată făcut, se adânceşte şi mai mult „prăpastia" în care cade limba română, căci odată cu creşterea numărului de funcţionari aduşi din Galiţia, se introduce şi folosirea limbii ucrainene şi a celei polone. Situaţia prin care trecea Bucovina în perioada administraţiei galiţiene este ilustrată în citatul următor: „În perioada galiţiană au fost şi preoţii sârbi şi cei ucraineni, funcţionarii polonezi, învăţătorii ucraineni, imigrarea masivă a ţăranilor ucraineni [...]"[27]. Aducerea de colonişti a fost soluţia adoptată de către autorităţile civile pentru a contracara elementul băştinaş, autohton. Această situaţie de compromis impusă preoţilor ortodocşi, de a folosi altă limbă în întocmirea actelor oficiale decât cea română, este corectată de către episcopul Eutimie-Eugenie Hacman, împreună cu Consistoriul. Astfel, aceştia trimit tuturor enoriilor Circulara consistorială nr. 3 845, din 24 mai/5 iunie 1838. Autoritatea bisericească îşi arată disponibilitatea în rezolvarea şi îndreptarea acestei greşeli: „Dupre făcuta ispită însă, întru o vreme, şi mai ales înainte de 10 ani încoace nu s-au păzit aceasta Protie[28], nici a limbii naţionalii, nici calindariul grecesc în Eparhia Bucovinei şi la Konsistorium, drept cari de temut este, cum că naţionalismosul tocma şi la aceea carii pre ei ar trebui să-l sprijinească, încet şi încet s-ar stânge şi peste puţin numai de la o samă limba bisericească s-ar înţălege"[29]. Se revine la folosirea „limbii naţionale" în cadrul administraţiei

[26] Ionel Dărdală, *Două documente inedite cu privire la interzicerea limbii române şi a alfabetului latin în unele lucrări şi acte clericale în Bucovina*, în „«Suceava». Anuarul Muzeului Judeţean", anul VIII, 1981, p. 450.

[27] Mircea Grigoroviţă, *Învăţământul în nordul Bucovinei (1775–1944)*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1993, p.19.

[28] Protie – primul, prioritate, întâietate, calitatea de a fi primul. Cf. Augustin Scriban, *op. cit.*, p. 1067.

[29] Arhiva Parohiei „Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul" – Arbore, *Protocolul poruncilor bisericeşti pe anii 1836–1861*, fila 23–24v; *Ordinul circular-consistorial nr. 3 845, din 24 mai/5 iunie 1838*, în vol. Myron M. Calinescu, II, p. 942–943.

BDD-A32844 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 06:18:26 UTC)

bisericeşti ortodoxe bucovinene. Toată corespondenţa oficială este făcută în limba vorbită de către locuitorii ei români. Un exemplu despre modul cum a fost organizată arhiva parohială îl avem dintr-un proces de predare-primire a actelor parohiale din anul 1881. În acesta se găsesc menţionate următoarele registre: „Opt tomuri *Protocoalele Normaliilor*, până la anul 1868; «Foaia ordinăciunilor consistoriale» de la anul 1868 până în finele anului 1874, legate cele de la anul 1875 până în prezent simple; *Protocolul discosului*, de la anul 1836 până în prezent; *Protocolul tabelarnic* de la 1816–1861; *Condica născuţilor*, tom I, de la 1802–1868, tom II, de la 1869 până în prezent; *Condica morţilor*, tom I, de la 1802–1868, tom II, de la 1869 până în prezent; *Condica cununaţilor*, tom I, de la 1803–1868, tom II, de la 1869 până la în prezent; mai multe broşuri conscripţii; cinci tomuri: *Tâlcuirea biblică*, de Ianoviciu; 2 inventare a[le] parohiei şi a[le] lucrurilor bisericeşti vechi; *Protocoalele corespondinţelor*; una pecete bisericească de alamă cu chipul sfinţilor Apostoli Petru şi Pavel. Solca, în 27 mai/ 8 iunie 1881; Anania Iacubovici; Ştefan Isopescu, ca primire în samă; Mandrilla Protos”[30].

Avem, astfel, imaginea arhivei unei parohii ortodoxe bucovinene, dar şi modul în care s-a dispus păstrarea tuturor actelor. Arhivarea actelor în cadrul administraţiei parohiale este o necesitate a zilelor noastre[31]. În schimb, tomul este numit registru inventar, iar modul de arhivare este cel implementat în Bucovina. Transmiterea actelor se făcea prin intermediul acestui proces-verbal, care reprezenta dovada existenţei arhive.

Mitricele

În cadrul cancelariei parohiale, prin intermediul Ordonanţei imperiale din 29 aprilie 1786, se specifică clar necesitatea de a ţine: „un registru de căsătorii, o carte pentru însemnarea celor născuţi şi una pentru cei morţi, fiecare separată”[32]. Regulamentul pe care împăratul dorea să-l aplice în cadrul Eparhiei Bucovinei este mult mai bine prezentat de către episcopul Dosoftei Herescul, în Ordinul circular intitulat *Instrucţie*, adresat clerului ortodox bucovinean. În cadrul acestuia, la paragraful 36, trasează preoţilor „ascultarea” ca „fieştecare paroh să ţie pentru parohia sa un protocol[33] pentru cei cununaţi, unul pentru cei născuţi şi unul pentru

---

[30] S.J.S.A.N., Fond *Mitropolia Bucovinei*, secţia 3/2, Dosar 41, fila 5, *Proces verbal de predare/primire a enoriei Solca, din27 mai/8 iunie 1881.*

[31] Ioan N. Floca, Sorin Joantă, *Administraţia bisericească parohială şi legislaţie*, Ediţia a II-a, Sibiu, Editura Universităţii „Lucian Blaga”, 2002, p. 154.

[32] *Ordonanţa pentru regularizarea bisericii şi învăţământului public religios din Bucovina, Viena, 29 aprilie 1786*, în vol. Myron M. Calinescu, I, p. 75–76.

[33] Protocol – prima foaie (de hârtie lipită) care cuprinde subiectul celor următoare, condică, în Evul Mediu, etichetă (prima coală) la arhive, apoi condică autentică; formular pentru a face acte publice; proces-verbal sau sumar de conferinţă diplomatică. Cf. August Scriban, *op. cit.*, p. 1068; Lazăr Şaineanu, *op. cit.*, p. 521; DEX, p. 862; Athanase Joja (coord.), *Dicţionar enciclopedic român*, vol. III, Bucureşti, Editura Politică, 1965, p. 882–883; Vladimir Hanga, Diana Calciu, *Dicţionar*

BDD-A32844 © 2015 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 06:18:26 UTC)

cei morţi, după porunca ce-au ieşit de cătră Înaltele Locuri, la 22 fevruarie 1784". Astfel, se introduc în cadrul cancelariei parohiale actele mitricale, pentru botezaţi, cununaţi şi morţi sau adormiţi.

Mitrica cununaţilor

Cei care se căsătoresc civil, iar apoi se cunună religios sunt îndreptăţiţi ca să primească un act care să ateste acest lucru. În perioada la care ne referim, înregistrarea căsătoriei se făcea la parohie. După modificarea legilor civile, această normă a fost schimbată. Registrul-mitrică era dedicat pentru a se înregistra în el căsătoriile care aveau loc pe parcursul unui an într-o parohie. Dintru început, el cuprinde multe din datele personale ale mirilor. Înregistrarea acestor date se face ca urmare a unor dispoziţii sau ordine circulare consistoriale.

Pe lângă aceste dispoziţii sunt trimise de către Consistoriu ordine-circulare prin care se stabileşte care sunt datele personale ale celor în cauză ce trebuie să fie înscrise în aceste registre. Printre primele normative care sunt remise parohiilor sunt cele în legătură cu regulile care sunt impuse înainte de săvârşirea Sfintei Taine a cununiei. Astfel, Epsicopul Daniil Vlahovici trimite, la 18 decembrie 1789, protopopilor de ţinut, Ordinul consistorial în care specifică faptul că în Ţinutul Sucevei au fost identificate cazuri de preoţi care „în pricina cununii, nu urmează pre deplin după Patentul de la Înaltele Locuri ce s-au dat încă la anul 1781" [34]. Acea poruncă imperială făcea trimitere la vestirile care trebuiau făcute în biserică trei duminici la rând, înainte de ziua cununiei. Aceste vestiri cuprindeau, ca şi astăzi, numele şi prenumele mirelui, numele şi prenumele părinţilor săi, locul naşterii, starea sa, „jun sau văduv", după caz, precum şi numele şi prenumele miresei, numele şi prenumele părinţilor ei, locul naşterii şi starea socială, „jună sau văduvă". Acestea erau necesare pentru a se afla dacă cei în cauză erau rude apropiate sau îndepărtate şi dacă erau impedimente canonice pentru a se putea căsători. Sunt menţionate multe încălcări ale patentului imperial: „[...] unii cununând fără de vestire, unii nu fac deplin vestirile, alţii fac vestiri la zile proaste, iar nu [în] duminicile şi sărbătorile cele aşezate, şi unii cunună pe strein şi cu pricini de îndoială, fără scrisori bune de la judecătorie politicească"[35]. În cazul în care mirii erau din sate diferite, aveau obligaţia ca să ducă la preotul satului vestiri, iar mai apoi, cu actul eliberat de acesta, mergeau la judecătoria ţinutului, de unde primeau actul prin care se atesta faptul că erau ortodocşi. Aceste vestiri, împreună cu actul judecătoresc, erau apoi trecute în *Condica cununaţilor*. Vestirile pentru cununie sunt folosite şi astăzi în multe parohii. De asemenea, sunt reînnoite

juridic, Bucureşti, Editura „Lumina Lex", 2007, p. 156; Vasile Breban, *Dicţionar al limbii române contemporane de uz curent*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1980, p. 476.

[34] S.J.S.A.N., Fond *Parohii*, Dosar 1, *Putna*, fila 60v–61, *Dispoziţia consistorială din 18 decembrie 1789.*

[35] *Ibidem*.

BDD-A32844 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 06:18:26 UTC)

normele cu privire la modul în care să fie făcută înregistrarea în *Mitrica cununaţilor*, amintind neregulile găsite: „[...] porecla[36] mirelui nu s-au pus drept, ce numai numele de botez şi apoi porecla rusul sau ungureanul, iară porecla mirelui nici pun pentru aceasta straşnică să poruncişti ca de acum înainte poreclile mirilor şi a miresălor negreşit să să pue şi cu rusul şi ungureanul, că mulţi ruşi şi ardeleni sau maramureşeni sunt în ţara aceasta [...]”[37].

Avem imaginea modului în care se completau registrele pentru cununaţi, dar şi faptul că în acea perioadă în Bucovina erau veniţi ardeleni şi maramureşeni, dar şi ruteni, care erau numiţi „ruşi”. Procesul de colonizare a ţinutului era în plină desfăşurare. Mulţi dintre aceşti colonişti au plecat din satele de baştină în căutarea unui trai mai bun. Unii dintre ei au fugit pentru a nu fi găsiţi de către autorităţile imperiale. Aceste probleme ale noilor veniţi creează o serie întreagă de încălcări ale normelor administrative stabilite pentru a fi respectate în fiecare enorie ortodoxă bucovineană. Cu toate eforturile depuse de către administraţia bisericească, este înregistrat un număr mare de enorii, cu ocazia vizitaţiei canonice efectuate de către protopopi, unde registrele botezaţilor, cununaţilor şi adormiţilor nu sunt completate. În vederea îndreptării acestei situaţii, episcopul Daniil Vlahovici, împreună cu „Ştorf canţăler”, poruncesc protopopilor de ţinuturi ca să remedieze situaţiile enoriilor unde nu au fost completate aceste registre. În această poruncă, din 8 aprilie 1791, se fac specificaţii precise în ceea ce priveşte modul în care se face completarea acestor registre. Porunca intitulată *Către toţi protopopii* conţine următoarele precizări: „[...] iar peste toate mitricile să se îndrepteze adecă, la cununaţi, anul, luna şi ziua cândă s-au cununat, numărul casii, numele şi porecla mirelui şi locul de unde este, lege, vărsta vieţii, holtei sau vădăvoi; numele şi porecla miresii, adecă nunilor şi locul de unde suntă, breasla lor şi la ma[r]gine iscălitura preotului” [38]. Putem observa că aceste normative sunt actuale, folosindu-se astăzi, în general, aceleaşi date pentru a se completa registrul pentru cununaţi[39]. Observăm cum a evoluat înregistrarea în cadrul registrului de cununaţi, dar totodată avem prezentată o descriere precisă a datelor care trebuie să se regăsească în rubricile mitricei.

Prin Rezoluţia imperială din 20 (22) februarie 1784, împăratul Iosif al II-lea (1780–1790)[40] stabileşte principiile generale la care trebuie să se alinieze Eparhia

---

[36] Porecla – supranume dat, de obicei în bătaie de joc, unei persoane. Cf. August Scriban, *op. cit.*, p.1018; Lazăr Şaineanu, *op. cit.*, p. 497; Vasile Breban, *op. cit.*, p. 454; DEX, p. 825.

[37] Ioan N. Floca, Sorin Joantă, *op. cit.*, p. 205.

[38] S.J.S.A.N., Fond *Parohii*, Dosar 1, *Putna*, fila 86v–87, *Dispoziţia consistorială din 8 aprilie 1791.*

[39] Ioan N. Floca, Sorin Joantă, *op. cit.*, p. 204.

[40] Ştefan Meteş, *Emigrări româneşti din Transilvania în secolele XIII–XX*, Ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1977, p. 502; Jean Carpentier, François Lebrun (coord.), *Istoria Europei*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1997, p. 243; Walter Oppenheim, *Habsburgii şi Hohenzollernii*, Bucureşti, Editura „BIC ALL”, 2001, p. 161–162; Barbara

BDD-A32844 © 2015 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 06:18:26 UTC)

Bucovinei, trasând o serie întreagă de norme care trebuie să fie aplicate în atingerea acestui scop. În acest sens se hotărăşte ca preoţii ortodocşi din Bucovina, pe lângă îndeletnicirile pastorale, să împlinească şi o serie de obligaţii administrative în ceea ce priveşte evidenţa populaţiei. Aplicarea doleanţelor imperiale devine literă de lege, astfel că, şi după ce împăratul a trecut la cele veşnice, ierarhii bucovineni se preocupă de punerea în practică a principiilor sale. Astfel, în *Condica cununaţilor* trebuia trecute următoarele: data cununiei, numărul casei, numele mirelui, confesiunea, etatea şi starea sa, văduv sau „holtei"; după aceea numele miresei, religia, starea sa, fată sau văduvă, numele martorilor şi starea lor socială, dacă s-au făcut sau nu vestiri. În cazul în care mirii ştiau să scrie, înscrierea în condică se făcea de către aceştia, în caz contrar, trecerea datelor în registru se făcea de către naşi sau de către preot.

O serie întreagă de probleme apar la săvârşirea cununiilor, astfel că autorităţile statului sunt cele care sesizează Consistoriului neîndeplinirea formalităţilor obligatorii ce trebuie să fie îndeplinite de către miri, dar şi faptul că există preoţi care nu solicită actele necesare. În acest context, episcopul Daniil Vlahovici trimite Ordinul circular consistorial nr. 494, din 30 decembrie 1791/10 ianuarie 1792[41], prin care face cunoscut Decretul gubernial nr. 29 650, din 20 noiembrie 1791, care interzice săvârşirea căsătoriei fără a avea toate documentele stabilite prin decret imperial, pe care sunt obligaţi să le aducă mirii. Cauzele care au dus la apariţia acestor dispoziţii le-am enumerat mai sus. Ordine şi dispoziţii asemănătoare vor mai fi date de către Consistoriul eparhial.

Nu doar autorităţile statului constată nereguli în ţinerea administraţiei parohiale, ci şi protopopii. Aceştia aveau obligaţia să înainteze către Consistoriu o copie după procesul-verbal de revizie canonică, unde se specifica starea actelor parohiale şi modul în care erau completate registrele mitricelor. Ca o constatare a activităţii depuse de către protopopi, episcopul Daniil Vlahovici trimite o Circulară acestora, la 10/21 iunie 1794, prin care le reaminteşte datoriile pe care le au de împlinit, ca urmare a poruncilor primite. Dar, totodată, îi avertizează asupra pericolului care planează asupra lor: „[...] vă purtaţi în zadar truda noastră, în zadar atâte învăţături vă dăm, iată acum ce de urmă s-au trimis către preoţi învăţătură şi poruncă asemine şi cucerniciei voastre ce de pre urmă poruncă vă dăm, că de nu vă veţi îndrepta toate greşalele ce să vor afla în *Mitrică* şi în *Protocolu poruncilor*, săngur veţi fi răspunzători şi împreună pedepsiţi cu acei neascultători preoţi şi să nu socotiţi că vi s-a mai erta ca până acum, că mai multe nu putem răbda [...]"[42]. Cu toate aceste avertismentele date de către ierarh, lucrurile nu s-au îndreptat. Episcopul Daniil Vlahovici mărturiseşte în povăţuirile pe care le trimite către

---

Jelavich, *Istoria Balcanilor. Secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea*, vol. I, Iaşi, Institutul European, 2000, p. 130–131.

[41] S.J.S.A.N., Fond *Parohii*, Dosar 1, *Putna*, fila 104v, *Ordinul circular consistorial nr. 494, din 30 decembrie 1791/10 ianuarie 1792.*

[42] *Ibidem*, fila 132–132v, *Dispoziţia consistorială din 10/21 iunie 1794.*

BDD-A32844 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 06:18:26 UTC)

protopopul Vicovelor, la 5 iunie 1794, cu mare părere de rău ,,cum că toate poruncile şi înfruntările noastre nu le bagă în samă şi le lasă toate neascultate şi neîmplinite; întru aceste zile am făcut prubă cu cercatul mitiricilor numai de vreo şesă sate, în care nenumărate greşele s-au aflat" [43]. Mărturisirea făcută de către ierarhul bucovinean scoate la lumină gravele încălcări ale poruncilor de către preoţi, unele făcute cu bună ştiinţă. Cauzele care au dus la încălcarea completării actelor de stare civilă sunt generate de temerile aduse în ţinut, mai ales de către coloniştii ardeleni, care au trecut prin acest exerciţiu. De aceea, populaţia de la sate, împreună cu păstorii de suflete, evită să se supună modului în care se doreşte crearea unei evidenţe clare în rândul populaţiei ortodoxe. Concluziile vizitei făcute de către acesta sunt cu totul dezarmante, dar sunt de actualitate: ,,2-lea. Între botezaţi, unii s-au pus cu numele lor şi în conscripţie are copilul acela alt nume, iară de s-au întâmplat moarte aceluia copil într-a morţii s-au pus iarăşi cu alt nume, noi socotim şi nu vom greşi cum că preoţii pentru lenevirele lor, fiindcă nu scriu îndată copii în mitrică, uită numele acelui drept şi cu aceasta să adevereşte că întru botezaţi să află fecior şi între morţi sau în conscripţie este fată; 4-lea. S-au cunoscut că jumătate de an şi mai bine nu le scriu, în *Mitirică cununaţi*, botezaţii şi morţii şi numai pe atâta scriu cât voesc preoţii şi atunce tot cu greşale"[44]. Pentru a se evita pe viitor repetarea acestor greşeli, ierarhul stabileşte în acest sens câteva măsuri care să fie puse în practică. Mai întâi se impune ca ,,fiind încă în biserică, unde trebuie să fie protocolul Mitricilor, cu condeiul şi cerneala, după ce vă dezbrăcaţi de veşminte preoţeşti să le scrieţi în protocol [...]; 2-lea. Mitrica totdeauna să să ţie fără nici o feştelitură; 3-lea. Precum s-au pus numele la un copil botezat, aşa să rămâe numele lui veşnic în toate Conscripţiile până la întâmplarea morţii neschimbat"[45]. Aceste îndrumări trimise protopresviterului decanatului Vicovelor sunt valabile[46] şi în zilele noastre în cadrul administraţiei parohiale.

Completarea actelor mitricale a avut un scop bine definit de către episcopul Eutimie-Eugeniu Hacman. După ani de practică administrativă în ceea ce priveşte ţinerea registrelor, regulile sunt foarte bine prezentate prin Ordinul consistorial nr. 2 910, din 6/18 iulie 1868[47], care vine cu o serie de precizări. Acesta reglementează gradele de rudenie, oprind căsătoria între rude. Dar, în momentul când cei în cauză nu doresc să asculte de glasul raţiunii, se arată care sunt paşii care trebuie urmaţi pentru a primi dezlegarea de la Consistoriu. Astfel, este nevoie de alcătuirea arborelui genealogic, copii după actele de stare civilă care să dovedească gradul de rudenie, raportul preotului paroh, memoriul de înaintare al protopopului către Consistoriu. Aceeaşi problemă este reluată ulterior de către episcopul Hacman, în

[43] *Ibidem*, fila 133–133v, *Dispoziţia consistorială din 5 iunie 1794.*

[44] *Ibidem.*

[45] *Ibidem.*

[46] *Ibidem.*

[47] *Ordinul circularul consistorial nr. 2 910, din 6/18 iulie 1868*, în vol. Myron M. Calinescu, II, p. 748–750.

BDD-A32844 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 06:18:26 UTC)

Circularul consistorial nr. 3 589, din 7/19 noiembrie 1868[48]. Ierarhul bucovinean face trimitere la hotărârile Sfintelor Sinoade referitoare la regulile pentru săvârşirea Sfintei Taine a căsătoriei. Episcopul îşi dojeneşte preoţii care nu explică îndeajuns de bine rânduielile de căsătorie.

Primul mitropolit al Bucovinei, Teofil Bendella[49], se implică în procesul de reglementare a normativelor referitoare la impedimentele care ţin de săvârşirea căsătoriei. Prin Ordinul nr. 635, din 1/13 martie 1875[50], face referiri precise la hotărârile Sfintelor Sinoade, canoanele 53[51] şi 54[52] ale Sinodului Trulan. Textul canonului 53 se referă la înrudirea spirituală care are loc între fin şi naşi. Pe baza acestei înrudiri s-a fixat, mai apoi, impedimentul la căsătoria dintre naş şi fin. Odată cu trecerea timpului a fost inclusă ca impediment căsătoria dintre naş şi unul dintre părinţii finului[53], iar legislaţia bizantină a impus ca să se oprească căsătoria până la gradul şapte de rudenie, regulă devenită normă şi în cadrul Bisericii Ortodoxe. Următorul canon al aceluiaşi Sinod enumeră gradele de rudenie care sunt impedimente la căsătorie, iar dacă, din greşeală sau în mod intenţionat, s-a întâmplat un asemenea fapt, acea căsătorie trebuia să se desfacă. Problema gradelor directe de rudenie care sunt impedimente la săvârşirea căsătoriei nu a fost tratată în mod tranşant până la Sinodul Trulan (691–692). Acesta opreşte căsătoriile dintre: veri primari, tată cu fiică vitregă, fiu cu mamă vitregă, fraţi vitregi între ei, tatăl cu

[48] *Ordinul circularul consitorial nr. 3 589, din 7/19 noiembrie 1868*, în vol. Myron M. Calinescu, II, p. 756–758.

[49] Dumitru Valenciuc, *op. cit.*, p. 59–60; Ion Nistor, *Istoria bisericii din Bucovina*, p. 105–109.

[50] *Ordinul circularul consistorial nr. 635, din 1/13 martie 1875*, în vol. Myron M. Calinescu, II, p. 759–760.

[51] Canonul 53: „Deoarece rudenia cea după duh este mai puternică decât unirea trupească şi fiindcă am aflat că, în unele locuri, cei ce primesc copiii din sfântul şi mântuitorul botez, după aceasta mamele lor, rămânând văduve, primesc a se însoţi prin căsătorie, poroncim ca de acum înainte să nu se mai facă aceasta. Iar dacă unii, după hotărârea de faţă, s-ar afla făcând aceasta, întâi să se desfacă asemenea însoţire potrivnică legii, dându-se după aceea şi pedepse lor pentru desfrânare". Cf. C. Dron, *Canoanele. Text şi interpretare*, vol. II, Bucureşti, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, 1935, p. 308; Ioan N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note şi comentarii*, Ediţia a III-a îmbunătăţită, Sibiu, 2005, p.151.

[52] Canonul 54: „Dumnezeiasca Scriptură ne învaţă cu înţelepciune următoarele: «Să nu intri la nicio rudenie după trup ca să-i descoperi ruşinea» (Lev. XVIII, 6). Purtătorul de Dumnezeu Vasile, numărând în canoanele sale unele nunţi oprite, pe cele mai multe le trece cu vederea, lucru care ne foloseşte în două privinţi. Căci, spre a nu se întina învăţătura cu astfel de vorbe, el lasă la o parte mulţimea cuvintelor ruşinoase şi înseamnă un nume general, ceea ce este oprit. Din această pricină, el arată numai pe scurt care sunt nunţile oprite de lege. Deoarece, însă, prin o astfel de tăcere şi necunoaştere a opririi nunţilor neîngăduite, firea se sminteşte în sine, credem trebuitor a vorbi mai lămurit cu privire la aceasta, hotărând ca de acum înainte, cel ce se va uni prin căsătorie cu sora sa sau cu tatăl, şi fiul cu mama şi fiica, sau tatăl şi fiul cu două fete surori, sau doi fraţi cu maica şi fiica, sau doi fraţi cu două surori, să cadă sub canonul celor şapte ani, cu lămurirea că nunta cea oprită de lege să se desfacă". Cf. C. Dron, *op. cit.*, p. 310; Ioan N. Floca, *op. cit.*, p. 151–152.

[53] Nikodim Milaş, *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoţite de comentarii*, vol. I, partea II, *Canoanele sinoadelor ecumenice*, Arad, Tipografia Diecezană, 1931, p. 422–423.

BDD-A32844 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 06:18:26 UTC)

sora nurorii, fiul cu cumnata tatălui, fratele cu fiica cumnatei, doi fraţi cu două surori, fratele ginerelui cu soacra acestuia[54]. În conformitate cu acest canon, s-a făcut o categorisire a gradelor de rudenie ca urmare a legăturii de sânge, a cuscriei, spirituală, închipuită şi prin adopţie.

În baza aceluiaşi Ordin circular nr. 5 141, din 1875[55], mitropolitul Silvestru, împreună cu Consitoriul Arhiepiscopesc, face o serie de schimbări speciale şi în ceea ce priveşte completarea registrului de cununaţi. Se stabileşte ca să fie trecute ambele numere în condică, atât de la casa mirelui, cât şi de la cea a miresei. De asemenea, trebuie să fie trecută corect data când s-a făcut cununia (ziua, luna, anul şi locul unde a fost făcută cununia), iar dacă a fost în parohia mirelui sau a miresei, să fie trecuţi naşii, potrivit notificării trimise de către preotul care a oficiat. Aceasta pentru ca să se ştie despre fiecare unde a fost cununat. Apare o problemă atunci când cununia nu se face nici în enoria de unde este mirele, nici în cea a miresei. În aceste condiţii este obligatoriu să se regăsească în toate trei locurile înregistrat serviciul, doar că în locul de baştină al mirelui şi al miresei trebuie să fie înregistrată mărturia preotului care a săvârşit serviciul, având în prealabil îndeplinite toate formalităţile legale.

Mitrica născuţilor

Condica sau registrul de evidenţă a naşterilor în cadrul unei parohii a impus tuturor clericilor respectarea regimului strict referitor la copiii născuţi. În *Condica botezaţilor* se înregistrau următoarele: data naşterii, numărul casei, numele şi religia, genul, legitim sau nelegitim, numele părinţilor şi starea lor, numele naşilor şi starea lor. În continuare, aceeaşi Dispoziţie consistorială din 18 decembrie 1789 prezintă normele de completare pentru registrul celor botezaţi: „[...] la botezaţi: iarăşi anul, luna, zioa căndă s-au botezat, numărul casii, numele pruncului, lege parte bărbătească sau femeiască, din cununie dreaptă sau afară de cununie, numele şi porecla tătăne-su şi locul de unde este breasla lor, şi la ma[r]gine iscălitura preotului care au botezat, cu numele şi porecla lui, şi la care sat este paroh [...]". Această poruncă reglementează şi datele care trebuie trecute la cei adormiţi: „[...] la morţi aşişdere anu, luna şi zioa căndă au murit, numărul casii, numele şi porecla mortului şi locul de unde este, lege, vărsta vieţii, de ce feli de boală au murit, şi la ma[r]gine iscălitura preotului precum s-au arătat mai sus [...]"[56]. Ordinele circulare consistoriale făceau referiri la ţinerea registrelor mitricale. Nu erau separate problemele între cununaţi, născuţi sau morţi. Pe parcursul existenţei acestei eparhii se vor aduce completări permanente în ceea ce priveşte datele care sunt înregistrate

[54] *Ibidem*, p. 426–429; C. Dron, *op. cit.*, p. 314–319.

[55] *Ordinul circularul consistorial nr. 5 141 ex. 1875, din 13/25 iunie 1880*, în vol. Myron M. Calinescu, II, p. 1013–1019.

[56] S.J.S.A.N., Fond *Parohii*, Dosar 1, *Putna*, fila 60v–61, *Dispoziţia consistorială din 18 decembrie 1789.*

BDD-A32844 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 06:18:26 UTC)

în aceste tomuri. Aceste date referitoare la persoanele în cauză trebuiau obligatoriu să se regăsească în cadrul mitricelor.

Mitropolitul Silvestru Morariu-Andrievici, în Ordinul circular nr. 5 141/ 1875[57], face precizări referitoare la completarea registrului pentru născuţi. După ce aminteşte normele generale de completare a registrelor, sunt introduse noi cerinţe. La capitolul observaţiilor speciale, sunt introduse mai multe norme noi, care se adaugă la datele care sunt obligatorii de înscris în registrele de stare civilă. La *Registrul născuţilor*, începând cu anul 1875, se trece obligatoriu numărul casei, nu altceva, cum se obişnuia ca să se facă până atunci, când s-au găsit doar simple menţiuni precum: „casa de lângă moară", „casa de lângă biserică", „casa din spatele prăvăliei" etc. În ceea ce priveşte numele pruncului, acesta trebuie să corespundă cu numele din celelalte acte de evidenţă a populaţiei. Atunci când sunt gemeni, fiecare dintre copii este înregistrat în rubrică separată, atât cu numele său, cât şi cel al părinţilor şi al naşilor. Pe foaia din registru, pe lângă celelalte rubrici, mai sunt două: 10 cu D.C. (copii din dreaptă cununie) şi 11 cu A.C. (copii din afara cununiei). Acestor detalii de redactare preoţii nu le acordă interesul cuvenit şi, ca urmare, sunt înregistrate la completarea acestor rubrici cele mai multe încălcări ale normelor obligatorii care trebuiau să fie respectate. De asemenea, mari confuzii s-au înregistrat în ceea ce priveşte înscrierea corectă a locului de unde este tatăl pruncului. O parohie, după modificarea statului din anul 1843, putea avea una sau mai multe atinenţe sau expozituri parohiale. De fapt, cătunelor, care formau o enorie sau parohie, li s-a dat această denumire care definea filiile parohiale de astăzi. Aici s-au făcut cele mai mari confuzii. Ordinul face precizarea ca să fie trecută titulatura oficială a parohiei, urmată de filia cu hramul bisericii, unde avea domiciliul unul dintre părinţi. S-a omis ca să se treacă „breasla" şi domiciliul de la acea dată, atât la tatăl copilului, cât şi la naşii de botez, lucru care devine obligatoriu de acum. Delicata problemă a copiilor „din afara căsătoriei" cerea recunoaştere benevolă din partea tatălui, iar în cazul în care acesta venea după o perioadă îndelungată de timp să-şi recunoască copilul avea dreptul legal să i se îndeplinească cererea. Pentru a se putea face acest lucru, la rubrica unde se trecea tatăl, dacă înregistrarea se făcea de către mama pruncului, atunci acea rubrică nu se completa, pentru a se putea completa la o dată ulterioară. Una dintre regulile dreptului roman[58], *pater est is, quem nutiae demonstrant* („acela este tatăl pe care îl arată căsătoria")[59], începe să fie aplicată de la această dată şi în Bucovina. Se specifică clar: „[...] şi tatăl să se înscrie în rubrica referiţivă, dacă de la mo[a]rtea

[57] *Ordinul circular consistorial nr. 5 141 ex. 1875, din 13/25 iunie 1880*, în vol. Myron M. Calinescu, II, p. 1013–1019.

[58] Constantin Stoicescu, *Curs elementar de drept roman*, Retipărire după ediţia a III-a, revăzută şi adăogită, Bucureşti, 1931, Bucureşti, Universul juridic, 2009, p. 103; Andreea Rîpeanu, *Drept roman. Curs universitar*, Bucureşti, Editura ProUniversitaria, 2008, p. 105.

[59] Lucian Săuleanu, Sebastian Răduleţu, *Dicţionar de termeni şi expresii juridice latine*, Ediţia a II-a, Bucureşti, Editura „C. H. Beck", 2001, p. 219; *Adagii juridice latineşti*, traduse şi comentate de prof. dr. doc. Vladimir Hanga, Bucureşti, Editura „Lumina Lex", 2007, p. 94.

BDD-A32844 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 06:18:26 UTC)

acestuia până la nascerea copilului n-au trecut deplin zece luni, însemnându-se totodată în rubrica tatălui, de câte luni este acesta mort”[60]. Se cerea, prin Ordinul circular nr. 2 819, din 23 iunie/5 iulie 1867[61], ca pe lângă numele mamei pruncului să se însemneze şi numele bunicilor din partea mamei. Ca urmare a protocoalelor de vizitaţie canonică, s-a observat că este mult prea mult şi de aceea se renunţă ca să fie menţionaţi şi bunicii. Această menţiune a fost introdusă, în schimb, în cadrul altui registru de stare civilă, cel al conscripţiei parohiale.

Atât la registrul *Mitrică pentru botezaţi*, cât şi la *Mitrică pentru cununaţi*, normele aplicate de către autorităţile administraţiei bucovinene sunt folosite în cadrul completării cu date şi în zilele noastre[62]. Nu s-au făcut alte modificări, acestea sunt actuale. În schimb explicarea datelor este de un real folos, pentru a se putea completa corect aceste mitrice.

Mitrica morţilor

În *Condica adormiţilor* se înregistra data decesului, cu ziua, luna şi anul, numărul casei, numele decedatului, religia şi genul, vârsta şi cauza decesului. Sunt stabilite unele reguli speciale în ceea ce priveşte decesul nobilimii. Primind poruncă imperială, episcopul Daniil Vlahovici, trimite, la 16 august 1791, către toate enoriile normele pe care trebuie să le îndeplinească orice preot atunci când se întâmplă decesul unui boier. Iată actul pe care l-au primit enoriile: „După poronca Înaltelor Locuri care, prin Cinstitul Craisamt al Ţării, la 17 zile a trecutei luni au venit către Consitoriumă dinspre parte noastră a Conzistoriului, poruncim cucerniciilor voastre protopopii şi milostivelor voastre preoţii parohialnicii ce vă aflaţi în păzita de Dumnezeu eparhie noastră, că de acum înainte acei care-i sănteţi aşăzaţi prin parafiile unde să află trăitori în sată, boieri, mazili[63] sau ruptaşi[64] să aveţi luoare în minte, ca îndată cum va muri vreună boieri, mazili sau ruptaşi, parte bărbatească sau femeiască, să faceţi înştiinţare în scris dreptă către giudecătorie a ţinutului în care să află [...]”[65]. Înştiinţarea pe care preotul era obligat să o înainteze către judecătoria ţinutului unde se afla trebuia să cuprindă numele şi porecla celui

---

[60] *Ordinul circular consistorial nr. 5 141 ex. 1875, din 13/25 iunie 1880*, în vol. Myron M. Calinescu, II, p. 1013–1019.

[61] *Ordinul circular consistorial nr. 2 819, din 23 iunie/5 iulie 1867*, în vol. Myron M. Calinescu, II, p. 636–637.

[62] Ioan N. Floca, Sorin Joantă, *op. cit.*, p. 202.

[63] Mazili – boieri de clasa a treia care au fost scutiţi de o serie de taxe către stăpânire, numiţi şi boieri de ţară. Cf. August Scriban, *op. cit.*, p. 782–783; Lazăr Şaineanu, *op. cit.*, p. 391; DEX, p. 606; Vasile Breban, *op. cit*., p. 339; Athanase Joja, *op. cit.*, vol. III, p. 294.

[64] Ruptaşi – clasă de negustori care plăteau rupta; bir fix plătit visteriei; arendaş al unei moşii. Cf. August Scriban, *op. cit.*, p. 1143; Lazăr Şaineanu, *op. cit.*, p. 557; DEX, p. 939; Athanase Joja, *op. cit.*, vol. III, p. 268.

[65] S.J.S.A.N., Fond *Parohii*, Dosar 1, *Putna*, fila 88v, *Dispoziţia consistorială din 16 August 1791*.

BDD-A32844 © 2015 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 06:18:26 UTC)

decedat, genul, starea sa, localitatea de unde era, ziua în care a decedat. Odată cu trecerea anilor, în rândul micii nobilimi au fost primiţi şi unii dintre preoţii bucovineni. Acest lucru a fost posibil prin decret imperial, fiind recompensaţi pentru activitatea lor pastorală sau culturală pe care au depus-o. Ca urmare a acestei noi situaţii, prin intermediul Ordinului circular consistorial nr. 555, din 28 august 1799[66], episcopul Daniil Vlahovici şi arhimandritul Isaia Baloşescul, din partea Consistoriului, comunică protopopilor normele şi paşii care trebuiesc urmaţi de către aceştia în anunţarea unui deces, în cazul preoţilor care fac parte din rândul micii nobilimi. După constatarea decesului, protopopul, ca reprezentant al Consistoriului, are obligaţia să anunţe în scris judecătoria ţinutului respectiv, folosind în acest sens un comisionar care să ducă înştiinţarea cât mai repede cu putinţă. Apoi să trimită un raport către Consistoriu, care să cuprindă următoarele informaţii: „numele şi porecla celui răpăosat; a) ziua în care au răpăosat; b) paroh sau derigint era; g) de i-au rămas priuteasă şi de ce vărstă, aşişderea copii, din care parte şi de ce vârstă anume şi lângă aceasta să înştiinţezi socotinţa la preot din cei di[m]prejur să să încredinţeză pastorie sufletească în locul răpăosatului până la aşezarea altui preot”[67]. Celelalte formalităţi legale sunt în datoria judecătoriei de ţinut, care deleagă un reprezentant care să facă inventarul obiectelor pe care le deţinea repaosatul, iar protopopul să fie de faţă, pentru a delimita obiectele personale de cele preoţeşti, care sunt trecute în grija bisericii. În cazul în care din inventarul bisericesc ar lipsi vreun lucru, atunci protopopul are datoria de face raport scris către Consistoriu, specificând şi modalitatea de recuperare, hotărâtă împreună cu moştenitorii celui decedat. Problema aceasta este reluată câţiva ani mai târziu de către episcopul Isaia Baloşescul. În anul 1826[68], prin ordin consistorial, se comunică protopresviterilor de ţinut paşii care sunt obligatorii de urmat în cazul decesului unui preot din rândul celor ridicaţi la ranguri nobiliare. Tot protopopii sunt cei în drept de a anunţa Forum Nobilium, care, la rândul său, are datoria de a se pronunţa asupra averii celui în cauză. Următorul pas este raportul către gubernium, „pentru rădicarea Erbştaer[69] ecvivalentului”, după care să rânduiască suplinirea parohiei. Aceleaşi reguli vor fi aplicate şi în cazul decesului unui cleric de rând.

Episcopul Daniil Vlahovici, împreună cu Consistoriul, fac cunoscută tuturor enoriilor porunca venită de la autorităţile imperiale referitoare la decesele care li se

---

[66] S.J.S.A.N., Fond *Parohii*, Dosar 1, *Arbore*, fila 10v–11; *Ordinul circular consistorial nr. 555, din 20 august 1799*, în vol. Myron M. Calinescu, I, p. 387–388.

[67] *Ibidem.*

[68] Arhiva Parohiei „Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul” – Arbore, *Protocolul poruncilor bisericeşti pe anii 1822–1829*, fila 101–101v; *Ordinul circular consitorial nr. 1807, din 7 septembrie 1826*, în vol. Myron M. Calinescu, I, p. 388.

[69] Erbsteuer – impozit succesoral. Cf. *Dicţionar german-român*, Ediţia a III-a, revizuită şi îmbogăţită de Grete Klaster-Ungureanu, Ioan-Gabriel Lăzărescu, Ileana-Maria Moise, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, p. 371.

BDD-A32844 © 2015 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 06:18:26 UTC)

par a fi dubioase. Astfel, prin Porunca din 11 mai 1792[70], sunt atenţionaţi toţi preoţii că această datorie a trecut în sarcina stăpânilor de moşii, iar preoţii nu mai au obligaţia să facă cunoscute aceste lucruri autorităţilor de stat. Constatarea deceselor nu mai intră în atribuţia preoţilor. Această normă legislativă este valabilă până în zilele noastre[71]. Prin Porunca Consistoriului eparhial, din 24 mai 1793[72], se comunică parohiilor decizia imperială care stabileşte ca orice deces să fie constatat de către un medic. Acesta avea datoria să întocmească actul constatator, în baza căruia se permitea îngroparea celui decedat. Potrivit poruncii episcopului Daniil Vlahovici, lucrurile s-au petrecut întru totul astfel: „[...] cum că până acum multe înştiinţări s-au făcut acolo, că preoţii din Bucovina nu să ţin după poroncile carele s-au dat în multe rânduri [...]”. Se specifică clar faptul că: „[...] până ce nu vor ave slobozenie de la Cinstit Craisamt (...), să nu-i îngroape”. Se readuce în actualitate obligaţia autorităţilor locale, vornicii satelor şi stăpânii de moşii, care au îndatorirea legală de a lua măsuri în acest sens, anunţând autorităţile statului.

Referitor la problemele care au fost constatate la *Registrul de evidenţă a celor morţi*, mitropolitul Silvestru Morariu-Andrievici încearcă, prin intermediul Ordinului consistorial nr. 5 141, din anul 1875[73], eliminarea oricăror prescurtări folosite de către unii preoţi. Ierarhul face apel la preoţi să completeze corect rubrica cu „bresla” fiecăruia. În ceea ce priveşte copiii care s-au născut morţi, preoţii sunt datori să-i înregistreze mai întâi la născuţi, fără să completeze rubricile referitoare la botez, iar după aceea să-i înregistreze în *Condica morţilor*. Normele stabilite la completarea acestui registru sunt actuale. Orice caz de deces intră în atribuţia medicului, care este obligat să îl constate. Fără dovada din partea acestuia, săvârşirea înmormântării este considerată infracţiune.

În ciuda tuturor povăţuirilor şi a îndrumărilor trimise la enorii, neascultarea este la rang de cinste. În aceste condiţii, episcopul Daniil Vlahovici şi arhimandritul Isaia Baloşescul, din partea Consistoriului, trimit în întreaga eparhie Ordinul circular consistorial nr. 27 şi nr. 329, din 15 iunie 1801[74], în care fac cunoscută tuturor plângerea venită din partea autorităţilor militare imperiale, referitoare la lipsa registrelor care să conţină *Mitricile* şi *Conscripţia* la un număr foarte mare de parohii. La acestea se adaugă faptul că, în unele enorii, în registrele mitricale nu sunt trecute toate datele. De asemenea, din cauza faptului că actele parohiale au fost ţinute în casa personală a preotului, s-a întâmplat tragicul incident ca aceasta să fie mistuită de foc şi, odată cu ea, şi registrele de stare civilă, dar şi

[70] S.J.S.A.N., Fond *Parohii*, Dosar 1, *Putna*, fila 108v, *Dispoziţia consistorială din 11 mai 1792*.

[71] Ioan N. Floca, Sorin Joantă, *op. cit.*, p. 207.

[72] S.J.S.A.N., Fond *Parohii*, Dosar 1, *Putna*, fila 122v, *Dispoziţia consistorială din 24 mai 1793*.

[73] *Ordinul circular consistorial nr. 5 141 ex. 1875, din 13/25 iunie 1880*, în vol. Myron M. Calinescu, II, p. 1013–1019.

[74] S.J.S.A.N., Fond *Parohii*, Dosar 1, *Arbore*, fila 26–26v, *Ordinele consistoriale nr. 27 şi 329, din 15 iunie 1801*.

BDD-A32844 © 2015 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 06:18:26 UTC)

actele parohiale. Cei care au fost găsiţi vinovaţi de către autorităţile militare „cu globiri la lada săracilor şi cu credincioasă pedeapsă s-au canonisit". Pentru a-i face să ţină registrele în bună stare, cei care au greşit urmau a fi pedepsiţi „cu îndoit şi întriite globă[75] la lada săracilor [...] spre necinste anume ei şi din darul preoţiei vor fi lipsiţi". Din nou li se amintesc tuturor preoţilor şi protopopilor datele care trebuie să fie trecute în aceste registre, pentru ca să fie în bună ordine. Interesant este modul în care se pune problema păstrării actelor şi a celor necesare pentru întocmirea lor: „Să nu îndrăznească de acum înainte a ţine mitrica prin sat, ci în biserică la loc păzit să ste şi negreşit în biserică anume de acea treabă să fie călămări, condei, linie, condei de plumbă [...]". Confruntaţi cu atâtea nereguli administrative, membrii Consistoriului găsesc modalitatea prin care să uniformizeze actele de stare civilă. La 20 septembrie 1801[76] aceştia decid ca „protocoalele mitricilor să fie scrise în tomuri despărţite, adică, unul pentru cununaţi, al 2-lea pentru născuţi, şi al 3-lea pentru morţi, fieştecare din ei osăbit legate, şi pentru ca să nu fie liniile rubricilor şi scrisoare capitelor deasupra, unile într-un chip, unile într-altul, şi cu grăşală aşezate, să hotărăşte ca aici după cuviincioasă orânduială să să tipărească şi împreună aice să să şi lege după socotinţa care trebuieşte [...]". A fost nevoie de 17 ani pentru a se constata inadvertenţele între doleanţele autorităţilor şi ceea ce puteau realiza preoţii în împlinirea acestora. În cele din urmă, se ia decizia cea bună, tipărirea de foi cu rubricaţia cerută prin regulamentul de funcţionare al eparhiei, apoi legarea acestora în registre separate. Fiecare paroh a fost astfel informat ca, în termen de 30 de zile, să achite suma de 6 heleri[77] şi 54 cruceri[78], contravaloarea registrelor mitricale.

Autorităţile galiţiene iau în serios datoria de a verifica actele de stare civilă pe care le ţineau preoţii ortodocşi bucovineni. Astfel, episcopul Daniil Vlahovici şi arhimandritul Isaia Baloşescul aduc la cunoştinţa tuturor enoriilor de pe cuprinsul eparhiei Ordinul circular consistorial nr. 120, din15/27 februarie 1804[79], care se referă la Ordinul gubernial nr. 1 142, din 24 februarie 1804, ce are în vedere efectuarea unei vizite administrative în enoriile bucovinene. Consilierul aulic care efectua această verificare avea în vedere, printre altele, următoarele:

---

[75] Gloabă – amendă care se aplică ca urmare a săvârșirii unui delict. Cf. August Scriban, *op. cit.*, p. 564; Lazăr Şaineanu, *op. cit.*, p. 278; DEX, p. 426; Athanase Joja, *op. cit.*, vol. II, Bucureşti, 1964, p. 570; Marcel D. Popa, *Dicţionar enciclopedic*, vol. II, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1996, p. 468.

[76] S.J.S.A.N., Fond *Parohii*, Dosar 1, *Arbore*, fila 27v–28; *Poroncitoare aducere aminte*, în vol. Myron M. Calinescu, II, p. 968.

[77] Heller – filler, a suta parte din coroana austriacă, cam cât un ban românesc, monedă din bronz sau nichel. Cf. August Scriban, *op. cit.*, p. 596; Athanase Joja, *op. cit.*, vol. II, p. 672.

[78] Cruceri – creiţari, monedă mică de argint, mai târziu de aramă, care a circulat în sudul Germaniei, în Austro-Ungaria, în Transilvania şi în Bucovina până la sfârşitul secolului al XIX-lea, valorând a suta parte dintr-un florin. Cf. DEX, p. 238; Marcel D. Popa, *op. cit.*, vol. I, Bucureşti, 1993, p. 476.

[79] S.J.S.A.N., Fond *Parohii*, Dosar 1, *Arbore*, fila 42v–43, *Ordinul circular consistorial nr. 120, din 15/27 februarie 1804.*

BDD-A32844 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 06:18:26 UTC)

„1. Protocoalele poruncilor; 2. Protocoalile mitricilor; 3. Conşcripţiile sufletelor". Din timp, ierarhul anunţă şi avertizează de pericolul care îi aşteaptă pe cei care nu vor avea întocmite corect actele pe care le va solicita consilierul aulic.

Anual, fiecare parohie avea obligaţia să depună copii după registrele de stare civilă la administraţia consistorială. Pentru a le avea pe toate în acelaşi format, Consistoriul bucovinean hotărăşte, prin Ordinul circular consistorial nr. 141, din 15 mai 1808[80], ca să tipărească foi, după modelul celor din registrele mitricilor. Pe aceste foi decid autorităţile bisericeşti să fie trecute, în copie, datele de pe actele stării civile. Astfel, se făceau copii în două exemplare, unul către Consistoriu, iar cel de al doilea către administraţia civilă a statului.

În paralel cu reglementările canonice, apar mai multe probleme generale care trebuiau să fie rezolvate. De aceea, următorul ierarh, mitropolitul Silvestru Morariu-Andrievici, trimite la toate enoriile Circularul consistorial nr. 5 141 pe anul 1875[81]. Acest ordin ajunge în parohii la jumătatea anului 1880. El conţinea o serie întreagă de adnotări în ceea ce priveşte ţinerea şi completarea registrelor mitricale. Sunt aduse la cunoştinţă îndrumări generale, dar şi reglementări speciale la fiecare registru. Preoţilor li se reaminteşte obligaţia de a avea la fiecare parohie trei registre, pentru născuţi, cununaţi şi morţi; foile din acestea trebuia să fie completate frumos şi clar, fără rupturi, ştersături. Se stabileşte ca aceste registre să fie completate imediat după săvârşirea serviciului religios, pentru ca astfel să se facă menţiunea cronologică. Aceste norme sunt valabile şi în cadrul administraţiei parohiale din zilele noastre[82]. În ceea ce priveşte titlurile rubricaţiei, au fost introduse o serie de modificări. Completarea registrelor imediat după săvârşirea serviciului este o normă folositoare în administraţia bisericească.

Aceste norme reprezintă o mică parte din multitudinea de obligaţii pe care şi le-a asumat Biserica Ortodoxă din Bucovina în perioada stăpânirii austriece. În procesul de punere în practică a normelor de evidenţă a populaţiei au apărut cele mai multe obstacole. Efectul benefic a fost cel pe care l-a sesizat marea majoritate a preoţilor – un ajutor în cunoaşterea tuturor credincioşilor şi impunerea unei discipline în exercitarea datoriilor preoţeşti. Pe lângă slujirea preoţească, clericii îndeplineau şi o serie de obligaţii ale funcţionarilor publici, fapt care a impus de la sine ridicarea standardelor culturale ale clerului ortodox. Odată cu aceste îndatoriri, creşte şi rolul pe care Biserica Ortodoxă îl are în Imperiu şi în ţinut. Desele verificări ale actelor administrative ale enoriilor ortodoxe de către reprezentanţii autorităţilor imperiale arată importanţa acordată misiunii depuse de către preoţi. Biserica Ortodoxă din Bucovina şi-a onorat sarcinile asumate în implementarea sistemului de evidenţă a populaţiei. Modelul bucovinean a fost preluat, după Marea

[80] Idem, dosar 2, *Putna*, fila 44, *Ordinul circular consistorial nr. 141, din 15 mai 1808.*

[81] *Ordinul circular consistorial nr. 5 141 ex. 1875, din 13/25 iunie 1880*, în vol. Myron M. Calinescu, II, p. 1013–1019.

[82] Ioan N. Floca, Sorin Joantă, *op. cit.*, p. 198.

BDD-A32844 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 06:18:26 UTC)

Unire din 1918, şi în celelalte unităţi bisericeşti din cadrul Bisericii Ortodoxe Române.

BDD-A32844 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 06:18:26 UTC)